

Історія фармації
ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ ЧАСОПИС

<http://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/pharm-chas>

УДК 615.1(477):061.2(091)

DOI <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2020.3.11427>

ІСТОРИОГЕНЕЗ САМОРЕГУЛЮВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Б. П. Громовик, О. Б. Панькевич

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
hromovyk@gmail.com, pankevych.lviv@gmail.com

ІНФОРМАЦІЯ

Надійшла до редакції / Received:
10.07.2020

Після доопрацювання / Revised:
20.07.2020

Прийнято до друку / Accepted:
21.07.2020

Ключові слова:

саморегулювання
фармацевтичної діяльності;
громадські об'єднання
фармацевтичного спрямування;
історіогенез;
Україна.

АНОТАЦІЯ

Мета роботи. Сформувати узагальнене наукове бачення розвитку саморегулювних фармацевтичних організацій (СРФО) у процесі творення української історії.

Матеріали і методи. Об'єкт дослідження – громадські об'єднання фармацевтичного спрямування (ГОФС), предмет дослідження – процес їхнього виникнення. Інформаційну та фактологічну базу дослідження становили наукові праці, присвячені питанням саморегулювання фармацевтичної діяльності (СРФД) на українських теренах. У роботі використано системно-історичний підхід, методи вивчення літературно-історичних джерел та аналізу, тлумачення й інтерпретація теоретичних і емпіричних даних.

Результати й обговорення. Визначено три періоди та хронологію розвитку СРФД. Показано, що на території України саморегулювання зародилось понад чотири століття тому з організацією у 1609 р. Львівського цеху аптекарів. При цьому лише за 1806–1885 рр. у період знаходження українських земель у складі інших держав було створено дванадцять СРФО: Греміуми аптекарів у Львові і Чернівцях, Аптекарьське товариство та Молодіжне фармацевтичне товариство у Львові, Товариство (колегія) аптекарів Буковини, Київське фармацевтичне товариство, Галицьке аптекарське товариство, Таврійське медико-фармацевтичне товариство, Допоміжне товариство одеських фармацевтів, Київське фармацевтичне товариство взаємної допомоги, Харківське фармацевтичне товариство, Товариство власників аптек міста Одеси. З'ясовано, що цей період характеризується, з одного боку, активним територіальним розвитком ГОФС, з іншого – недостатньо показаний у науковій літературі, позаяк відсутні дані про розвиток СРФД у багатьох сучасних обласних центрах України. Результатом періоду радянської доби стало створення єдиної всеукраїнської професійної організації – Наукового товариства фармацевтів України з відділеннями в усіх регіональних центрах. Показано, що попри активний розвиток СРФД у періоді незалежності України (створено 25 і 96 ГОФС, відповідно, міжнародного/національного та регіонального/місцевого статусів), не спостерігається переходу від старої до нової якості у СРФД.

Висновки. У роботі набуло подальшого розвитку питання становлення СРФД в Україні на основі реконструкції його історіогенезу, що уможливило узагальнення хронології розвитку ГОФС за три періоди: період знаходження українських земель у складі інших держав, період радянської доби та період незалежності.

Вступ. На сьогодні створення належних нормативних і організаційних засад для ефективного функціонування саморегульованих фармацевтичних організацій (СРФО) є одним із пріоритетних напрямків розвитку фармацевтичного підприємництва в Україні. Однак історія виникнення і формування засадничих ідей, підходів і принципів саморегулювання фармацевтичної діяльності (СРФД) сягає в давнину. Тому нині заслуговує особливої уваги осмислення та узагальнення історіогенезу цього саморегулювання в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що ця тематика зі здобуттям Україною незалежності набула широкого наукового розголосу. За цей період опубліковано ряд робіт, в яких аналізується розвиток СРФО. Серед них варто виділити праці Терещука Т. О. [1], Бенюх Н. Ф. [2], Сятині М. Л. [3], Ковалинського В. В. [4], Васильєва К. К. [5], Громовика Б. П., Унгурян Л. М. [6], Сліпчук В. Л. [7], Сушариної І. В. [8]. Утім попри чималий обсяг доробку науковців можна виділити невирішені раніше питання щодо становлення інституту СРФД. Серед них те, що зазначени-

ми вище дослідниками розвиток СРФО розглядався з позиції виокремлення українських земель та/або етапів українського державотворення, а не з системно-історичного погляду.

Мета роботи – формування узагальненого наукового бачення розвитку СРФО у процесі творення української історії.

Матеріали і методи. Об'єкт дослідження – громадські об'єднання фармацевтичного спрямування (ГОФС), предмет дослідження – процес їх виникнення. Інформаційну та фактологічну базу дослідження становили наукові праці, присвячені питанням СРФД на українських теренах. У роботі використано системно-історичний підхід, методи вивчення літературно-історичних джерел та аналізу, тлумачення й інтерпретація теоретичних і емпіричних даних.

Результати й обговорення. У становленні СРФД в Україні, на нашу думку, можна визначити три періоди: період знаходження українських земель у складі інших держав, період радянської доби та період незалежності. Хронологія розвитку ГОФС у ці періоди представлені в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Хронологія розвитку СРФО у періоди знаходження українських земель у складі інших держав та радянської доби

Рік	Засновано		Джерело
1	2		3
Період знаходження українських земель у складі інших держав			
1609	Львівський цех аптекарів – перша саморегульована організація аптекарів на території України, статут якої у 1611 р. затвердив король Зигмунд III Ваза		1,3,10
1806	Греміум аптекарів у Львові	офіційні представництва фармацевтичного фаху, які ґрунтувалися на давніх цехових засадах, пристосованих до нових умов	1,2,9
	Греміум аптекарів у Чернівцях		9
1841	Аптекацьке товариство у Львові		1,3,13
	Молодіжне фармацевтичне товариство у Львові		2
Пер. полов. XIX ст.	Товариство (колегія) аптекарів Буковини		14
1863	Київське фармацевтичне товариство		4, 15
1868	Галицьке аптекарське товариство		1,10,13
1868	Таврійське медико-фармацевтичне товариство (м. Сімферополь)		16
1873	Допоміжне товариство одеських фармацевтів (з 1876 – Товариство фармацевтів в Одесі, з 1886 – Одеське фармацевтичне товариство)		5
	Київське фармацевтичне товариство взаємної допомоги		4
1881	Харківське фармацевтичне товариство		17
1885	Товариство власників аптек міста Одеси		5
1905	Нелегальні товариства фармацевтів службовців у Києві, Харкові і Миколаєві		18
1906	Нелегальний Харківський союз фармацевтів та аптекарських помічників і помічників провізора		7
1907	Професійне товариство службовців фармацевтів Київської губернії		
	Товариство фармацевтів службовців м. Херсона та повіту		
	Союз фармацевтів у Ромнах Полтавської губернії		

1	2	3
1908	Південно-Західний союз фармацевтів, відділення якого функціонували у Полтаві, Кременчуці, Сумах, Єлисаветграді, Миколаєві та Житомирі	4,7
1909	Професійний союз фармацевтів у м. Києві	7
1914	Товариство взаємодопомоги фармацевтів службовців м. Одеса	5
	Товариство взаємодопомоги фармацевтів службовців м. Полтави	18
1917	Професійна спілка службовців аптек міста Одеси	5
	Спілка фармацевтів півдня України (об'єднувала фармацевтів-поляків Одеси)	
1921	Товариство фармацевтів Буковини у м. Чернівці	9
1923	Русинська асоціація фармацевтів в Ужгороді	19
Період радянської доби		
1926	Науково-фармацевтичні асоціації в Києві та Одесі	20
1949	Українське науково-фармацевтичне товариство, яке пізніше стало називатися Наукове товариство фармацевтів України	21

Таблиця 2

Хронологія розвитку ГОФС за роки незалежності України

Назва ГОФС міжнародного/національного статусу	К-сть	Назва ГОФС регіонального/місцевого статусу	К-сть
1	2	3	4
1991–2000 рр.			
Фармацевтична асоціація України (м. Київ, 1998), Європейська Бізнес Асоціація (комітет з охорони здоров'я, м. Київ, 2000)	2	Львівська обласна асоціація керівників аптечних установ (1996), Одеська обласна асоціація фармацевтів (1996), Білоцерківська асоціація фармацевтів (Київська обл., 1997), Житомирська обласна фармацевтична асоціація (1997), Національна фармацевтична асоціація Вінницької області (1997), ГО медичних та фармацевтичних працівників «Прем'єрмед клуб» (м. Київ, 1998), Фармацевтична Асоціація Львівщини (1998), Запорізька регіональна фармацевтична асоціація (1998), Рівненська обласна фармацевтична асоціація (1998), Галицька фармацевтична асоціація (м. Львів, 1998), ГО «Київське фармацевтичне товариство» (м. Київ, 1998), ГО «Миколаївська фармацевтична асоціація» (1999), Хмельницька обласна фармацевтична асоціація (1999), Асоціація підприємців у галузі медицини та фармації Волині (м. Луцьк, 1999), Луганська фармацевтична асоціація (2000), первинна профспілкова організація Працівників охорони здоров'я Аптека № 168 (Харківська обл., смт Старий Салтів, 2000), первинна профспілкова організація товариство з обмеженою відповідальністю «Аптека-283» (Харківська обл., м. Вовчанськ, 2000), Профспілкова організація державного комунального підприємства охорони здоров'я центральна районна аптека № 131 (Харківська обл., смт Краснокутськ, 2000), ГО «Державне комунальне підприємство охорони здоров'я центральна районна аптека № 67» (Харківська обл., м. Вовчанськ, 2000), Івано-Франківська обласна фармацевтична асоціація (2000), Тернопільська обласна асоціація фармацевтичних працівників (2000), Обласна ГО «Миколаївська Асоціація фармацевтів» (2000), ГО «Громадська обласна організація Кіровоградська фармацевтична Асоціація» (2000), Фармацевтична Асоціація Полтавської області (2000), Професійна спілка працівників Дніпропетровського обласного комунального підприємства «Фармація» (2000)	25

1	2	3	4
2001–2010 рр.			
<p>Всеукраїнська аптечна асоціація (м. Київ, 2002), МГО «Ліга фармацевтичного маркетингу» (м. Київ, 2003), ВГО «Українська Асоціація виробників, дистриб'юторів та розробників біологічно активних харчових добавок» (м. Київ, 2003), Об'єднання організацій роботодавців медичної та мікробіологічної промисловості України (м. Київ, 2004), МГО «Асоціація виробників, розробників та операторів ринку спеціальних харчових продуктів та лікувально-профілактичних косметичних засобів» (м. Київ, 2005), Всеукраїнське об'єднання громадян «Всеукраїнська Асоціація виробників та дистриб'юторів медичної та мікробіологічної галузі промисловості України» (м. Київ, 2006), МГО «Асоціація індійських фармацевтичних виробників» (м. Київ, 2006), ВГО «Аптечна професійна асоціація України» (м. Київ, 2007), Всеукраїнська громадська наукова організація «Асоціація біомедикотехнічної галузі України» (м. Київ, 2007), ГС «Асоціація виробників інноваційних ліків» (м. Київ, 2007), Всеукраїнська громадська фармацевтична професійна спілка групи компаній «БІОКОН» (м. Київ, 2008), ВГО «Українська асоціація біомедичних інженерів і технологів» (м. Київ, 2009), Асоціація представників міжнародних фармацевтичних виробників України (м. Київ, 2009), ГО «Всеукраїнське об'єднання «Миколаївська фармацевтична асоціація ФарМРада» (м. Миколаїв, 2010), ВГО «Фармацевтична Асоціація «ФАРМУКРАЇНА» (м. Київ, 2010), Всеукраїнська професійна спілка працівників фармацевтичної галузі України (м. Київ, 2011)</p>	16	<p>ГО «Куликівське фармацевтичне товариство» (Чернігівська обл., 2001), Талалаївське фармацевтичне товариство (Чернігівська обл., 2001), Ніжинське фармацевтичне товариство (Чернігівська обл., 2001), Ріпкинське фармацевтичне товариство (Чернігівська обл., 2001), Коропське районне фармацевтичне товариство (Чернігівська обл., 2001), Одеська обласна профспілка медичних та фармацевтичних працівників (2001), Чернігівська Асоціація фармацевтичних працівників (2001), ГО «Мед Фарм Консалт» (Харків, 2002), Галузева організація роботодавців «Фармація» Рівненської області (2002), Черкаська обласна асоціація фармацевтів (2002), професійна спілка працівників ТОВ «Васильківська центральна районна аптека № 2» (Київська обл., м. Васильків, 2002), Рівненська асоціація фармацевтичних підприємств «Нова фармація» (2002), Асоціація фармацевтів та спеціалістів ветеринарної медицини «Наша Надія» (Львівська обл., м. Сокаль, 2003), Кіровоградська обласна організація роботодавців фармацевтичної та медичної галузей (2003), ГО «Київська обласна асоціація аптечних працівників» (м. Біла Церква, 2003), Дрогобицька регіональна медично-фармацевтична асоціація (Львівська обл., 2003), Закарпатська асоціація фармацевтичних працівників (м. Ужгород, 2003), Професійна асоціація фахівців фармації Сумської області (2004), ГО «Харківська обласна асоціація фармацевтичних працівників» (2005), ГО «Спілка працівників фармації» (м. Житомир, 2005), Хмельницька обласна асоціація лікарів і провізорів (2005), ГО «Донецька обласна фармацевтична асоціація» (2005), ГО «Фармацевтична асоціація Дніпропетровської області» (2006), Новоград-Волинська міська фармацевтична асоціація (Житомирська обл., 2006), Полтавська обласна ГО «Асоціація працівників фармацевтичної галузі» (2006), Асоціація фармацевтів міста Орджонікідзе (Дніпропетровська обл., м. Покров, 2006), Професійна спілка працівників КП «Аптека Дубенської міської ради» (Рівненська обл., 2007), Херсонська обласна ГО «Асоціація медичних працівників приватної практики і фармацевтів «Медконсолідація» (2007), Первинна професійна спілка Донецького комунального підприємства «Фармація» (2007), Хмельницька обласна ГО «Правовий захист професійної діяльності та соціальних гарантій медиків та фармацевтів «Моноліт» (2009), ГО «Одеська обласна фармацевтична спілка» (2009), Срібнянське фармацевтичне товариство (Чернігівська обл., 2009), ГО «Варвинське районне фармацевтичне товариство» (Чернігівська обл., 2009), Городнянське фармацевтичне товариство (Чернігівська обл., 2009), Житомирська обласна галузева організація роботодавців фармацевтичних підприємств (2009), ГО «Одеська асоціація фармацевтів та лікарів» (2009), Обласна ГО «Чернігівська Ліга Фармацевтів» (2009), ГО «Київський обласний союз працівників фармацевтичних підприємств та медичних закладів» (Київська обл., м. Березань, 2010)</p>	37
2011–2020 рр.			
<p>Всеукраїнська профспілка «Працівників фармацевтичних організацій України» (м. Одеса, 2012), ГО «Всеукраїнська фармацевтична спілка»</p>	7	<p>ГО «Гільдія фармацевтів Кіровоградщини» (2011), Львівська міська молодіжна ГО «Асоціація студентів та молодих спеціалістів фармації» (2012), Первинна профспілкова організація Комунальне підприємство «Аптека № 182»</p>	34

1	2	3	4
(м. Вінниця, 2014), ГО «Всеукраїнська фармацевтична палата» (м. Київ, 2014), ГО «Всеукраїнська аптечна палата» (м. Київ, 2015), ГС «Аптечна професійна асоціація України» (м. Київ, 2015), ГС «Всеукраїнська фармацевтична спілка «ФАРМУКРАЇНА» (м. Київ, 2015), ГО «Всеукраїнська асоціація безперервної професійної освіти лікарів та фармацевтів» (м. Київ, 2015)		Черкаської обласної ради (2012), Новгород-Сіверська районна ГО «Новгород-Сіверське фармацевтичне товариство» (Чернігівська обл., 2012), ГО «Фармація Сумщини» (2012), ГС «Міжнародний клуб лікарів і фармацевтів» (м. Київ, 2013), ГО «ФАРМ» (Харківська обл., с. Чорне, 2013), Міськрайонна фармацевтична асоціація (Житомирська обл., м. Новоград-Волинський, 2013), Харківська міська ГО «Марокканська асоціація студентів-фармацевтів Національного фармацевтичного університету» (2013), ГО «Асоціація фармацевтів» (м. Львів, 2013), ГС «Фармацевтична професійна асоціація Київщини» (Київська обл., м. Бориспіль, 2013), ГС «Асоціація аптек України» (Харківська обл., м. Мерефа, 2014), ГО «Вінницька обласна асоціація фармацевтів «Кум Део» (з Богом) (2014), ГС «Українська медико-фармацевтична асоціація» (м. Київ, 2014), ГО «Всеукраїнське об'єднання захисту медичних та фармацевтичних працівників» (м. Київ, 2015), ГС «Союз фармацевтів України» (м. Харків, 2015), ГО «Західноукраїнська фармацевтична палата» (м. Луцьк, 2015), ГО «Асоціація захисту прав медичних і фармацевтичних працівників» (м. Івано-Франківськ, 2015), ГО «Фармацевтичний центр навчання і досліджень» (Львів, 2016), ГО «Українська асоціація студентів фармацевтів» (м. Київ, 2016), ГС «Асоціація представників фармацевтичної та медичної галузей Одеської області» (2016), ГС «Фармацевтична ліга України» (м. Київ, 2016), ГС «Міжрегіональна аптечна професійна асоціація» (м. Дніпро, 2016), ГС «Працівники фармації» (м. Житомир, 2017), ГО «Національна фармацевтична спілка» (м. Харків, 2018), ГО «Асоціація фармацевтичного та медичного права» (м. Харків, 2018), ГО «Асоціація фармацевтів та лікарів України» (м. Київ, 2019), ГО «Тернопільська фармацевтична асоціація» (2019), ГО «Чернівецька фармацевтична асоціація» (2019), ГО «Фармація Слобожанщини» (м. Харків, 2019), ГО «Фарм Спілка «Змії» в Черкаській області» (2019), ГО «Асоціація фармацевтів України» (м. Київ, 2019), ГО «Асоціація медичного та фармацевтичного права» (м. Харків, 2020), ГО «Інститут фармацевтичної освіти» (м. Київ, 2020)	
Умовні позначення: ВГО – Всеукраїнська громадська організація, ГС – громадська спілка, ГО – громадська організація, МГО – міжнародна громадська організація.			

За даними таблиці 1, становлення інституту СРФД відбулося 411 років тому завдяки появі середньовічних цехів – об'єднань міських ремісників однієї або кількох спеціальностей. Власне 9 травня 1609 р. міська рада Львова затвердила Статут першої СРФО на теренах України – цеху аптекарів (парфумерів), а вже 26 січня 1611 р. Львівський цех аптекарів отримав від короля Польщі, Великого князя Литовського і Великого князя Руського Зигмунда III Вази підтвердження прав своєї професійної спільноти [1, 3, 10]. У статуті цеху, зокрема, зазначали: «[...] аптекарі, що добре володіють своєю справою, як і лікарі, приносять місту славу, користь благородним розумом та

добрими науками [...], мають привілеї і ніяк не можуть бути зарахованими до ремісників» [2]. Подібно до інших середньовічних професійних організацій Львівський цех аптекарів об'єднував лише майстрів, тобто аптекарів, які мали право виготовляти й реалізовувати ліки та мати аптеку. При цеху зосереджувалося також навчання учнів, а пізніше підмайстрів, тобто помічників аптекарів [11]. Цей цех проіснував до 1783 р. [12].

Через більш як двадцять років, у 1806 р., в умовах часткового державного регулювання аптечної справи (тут і далі австрійський період в історії Галичини) офіційно була відроджена з пристосуванням до нових

умов цехова структура, як представництво фармацевтичного фаху, у вигляді головного Греміуму аптекарів у Львові та його філіалів у циркулах (округах) Галичини [1, 2, 9].

Менш як через сорок років, у 1841 р., фармацевти Львова об'єдналися в Аптекарське товариство, яке ставило за мету створення завдяки регулярним внескам працівників львівських аптек фонду взаємодопомоги німецьким і зубожілим фармацевтам. Однак товариство функціонувало недовго і в 1844 р. припинило свою діяльність [1, 3, 13]. З 1841 до 1844 р. у Львові існувало також молодіжне фармацевтичне товариство [2].

Майже через четверть століття, 20 вересня 1868 р., у Львівській ратуші було проголошено створення Галицького аптекарського товариства. Варто зазначити спадковість львівських СРФО, позаяк кошти статутного фонду Аптекарського товариства (2 тис. крон) після припинення його діяльності були передані аптекарському Греміуму у Львові, де поповнювалися внесками його членів, відрахуваннями за складання кваліфікаційних іспитів і відсотками та у сумі 20 тис. крон були передані до статутного фонду Галицького аптекарського товариства [1,10,13].

У Чернівцях, як і у Львові, у 1806 р. створюється Греміум аптекарів [9], що мав філії в окружних містах Буковини, а в першій половині XIX ст. – Товариство (колегія) аптекарів Буковини [14] (австрійський період в історії Буковини).

Варто зазначити, що Греміуми аптекарів були результатом оптимального поєднання між державним регулюванням та саморегулюванням фармацевтичної діяльності.

Першою СРФО на українських землях, що входили до складу Російської імперії, стало Київське фармацевтичне товариство, юридично затверджене 4 травня 1863 р., хоча перший проєкт його статуту був поданий київському губернатору ще на початку 1861 р. [4, 15]. Якщо перша київська СРФО мала завданням суто професійні питання, то про цілі іншої ГОФС, заснованої 28 листопада 1874 р., сама за себе говорила її назва – Київське фармацевтичне товариство взаємної допомоги [4].

Одним з перших ГОФС півдня України було Таврійське медико-фармацевтичне товариство, яке в 1868 р. було створено у м. Сімферополь [16].

У 1873 р. в Одесі з метою винятково надання допомоги нужденним фармацевтам було організоване Допоміжне товариство одеських фармацевтів (із 1876 р. – Товариство фармацевтів в Одесі, з 1886 р. – Одеське фармацевтичне товариство). У 1884 р. майже всі власники одеських аптек вийшли зі складу Товариства фармацевтів в Одесі та у 1885 р. створили Товариство власників аптек міста Одеси, метою якого було сприяння розвитку фармації, поширенню фармацевтичних відомостей та збереженню гідності і честі аптекарського звання [5].

Черговою СРФО на українських землях у складі Російської імперії було Харківське фармацевтичне товариство, створене у 1881 р. [17].

У російську революцію 1905–1907 рр. були залучені також фармацевти службовці аптек. З цією метою у 1905 р. створено нелегальні товариства фармацевтів службовців у Києві, Харкові і Миколаєві [18], а в 1906 р. – нелегальний Харківський союз фармацевтів та аптекарських помічників і помічників провізора [7].

1907 р. ознаменувався створенням Професійного товариства службовців фармацевтів Київської губернії, Товариства фармацевтів службовців м. Херсона та повіту, а також Союзу фармацевтів у Ромнах Полтавської губернії [7].

11 серпня 1908 р. відбулися дозволені Київською губернською адміністрацією установчі збори професійного товариства фармацевтів Київської, Подільської, Волинської, Полтавської і Чернігівської губерній під назвою «Південно-Західний союз фармацевтів», проєкт статуту якого був підготовлений у 1906 р. та стосувався лише Київської, Подільської, Волинської та Полтавської губерній [4]. Його відділення ще до легалізації функціонували з 1908 р. у Полтаві, Кременчуці, Сумах, Єлисаветграді, Миколаєві та Житомирі [7].

У 1909 р. у Києві стало ще на одну СРФО більше, адже був створений Професійний союз фармацевтів у м. Києві [7].

Позаяк майже за сорок років діяльності в Одеському фармацевтичному товаристві більшість склали власники аптек, то це спонукало фармацевтів службовців до створення у 1914 р. власного об'єднання (третього в Одесі) – Товариства взаємодопомоги фармацевтів службовців м. Одеси [5]. У цьому ж році аналогічне ГОФС відкрилося у Полтаві [18].

Лютнева революція в Російській імперії 1917 р. покликала до життя Професійну спілку службовців аптек міста Одеси, метою якого було об'єднати не тільки службовців фармацевтів в аптеках, а й інших працівників аптек без фармацевтичної освіти. Одночасно з цією громадською організацією тоді ж в Одесі виникла Спілка фармацевтів півдня України, яка об'єднувала службовців поляків-фармацевтів [5].

У 1921 р. було зареєстровано Товариство фармацевтів Буковини у м. Чернівці (у той час Буковина була у складі Румунії) [9].

17 липня 1923 р. в Ужгороді (у той час Закарпаття входило до складу Чехословаччини) була заснована Русинська асоціація фармацевтів [19].

Підсумовуючи перший період становлення СРФД можна констатувати, що він характеризується, з одного боку, активним територіальним розвитком, з іншого – недостатньо показаний у науковій літературі, позаяк відсутні дані про розвиток СРФД у багатьох сучасних обласних центрах України, що потребує подальших глибинних архівних досліджень.

За радянської доби у 1926 р. були організовані науково-фармацевтичні асоціації в Києві та Одесі [20], а після Другої світової війни – Українське науково-фармацевтичне товариство, яке пізніше стало називатися Наукове товариство фармацевтів України [21]. Його відділення були створені в усіх регіональних центрах держави.

За даними таблиці 2, за роки незалежності в Україні створено 121 ГОФС, з них 25 міжнародного/національного і 96 регіонального/місцевого статусів [6, 22–26]. Зокрема, за 1991–2000 рр. організовано 2 і 25, 2001–2010 рр. – 16 і 37, 2011–2020 рр. – 7 і 34 ГОФС відповідного статусу. При цьому абсолютна більшість ГОФС міжнародного/національного статусу (22) зареєстрована у м. Київ, а Харківська (14) і Чернігівська (11) області, м. Київ (10), Львівська (8), Житомирська (6) та Одеська (5) області характеризуються широкою мережею ГОФС регіонального/місцевого статусу. Утім, за даними Реєстру громадських об'єднань [22], 6 ГОФС припинили свою діяльність або в стані її припинення (ГО «Київське фармацевтичне товариство», Чернігівська Асоціація фармацевтичних працівників, Хмельницька обласна асоціація лікарів і провізорів, Новоград-Волинська міська фармацевтична асоціація, Новгород-Сіверське фармацевтичне товариство, ГС «Союз фармацевтів України»). Своєю чергою, ГО «Всеукраїнське об'єднання захисту медичних та фармацевтичних працівників» у 2020 р. трансформувалася в ГО «Аналітично-правовий центр Ірини Сисоєнко». Варто зазначити, що 9 організацій провадять також громадську роботу у фармацевтичній галузі, однак мали інший вид діяльності, а саме: надання інших інформаційних послуг (Львівська аптечна корпорація, 1994), діяльність організацій промисловців і підприємців (Американська торгівельна палата в Україні (комітет з охорони здоров'я) (м. Київ), 1998; Асоціація «Оператори ринку медичних виробів» (м. Київ), 2012), дослідження кон'юнктури ринку та виявлення громадської думки (Фармацевтична асоціація Сумської області, 1997; Асоціація «Виробники ліків України» (м. Київ), 2005), діяльність головних управлінь (хед-офісів) (Закарпат-

ська обласна асоціація «Нова фармація Закарпаття» (м. Ужгород), 1998; Асоціація фармацевтичних дистриб'юторів «ФармУкраїна» (м. Київ), 2000 (діяльність припинено); Асоціація фармацевтів Криму (м. Феодосія), 2002), системне навчання, консалтингові та маркетингові проєкти (Фармацевтична асоціація «Lege Artis» (м. Київ) – дочірня організація агентства «Business Ambulance», 2008).

Попри активний розвиток ГОФС у третьому періоді становлення СРФД, не спостерігається такого ж переходу від старої до нової якості у фармацевтичному саморегулюванні. Це пов'язано з тим, що серед ГОФС активно працюють одиниці, решта – спорадично. Для їхньої діяльності характерні відсутність координації, лобювання інтересів окремих підприємств, бізнес-груп чи їх лідерів, прояви недобросовісної конкуренції. При цьому значна частина фармацевтичних фахівців має індивідуальний професійний світогляд та недостатню умотивованість до роботи в ГОФС на волонтерських засадах [27]. На нашу думку, діяльність чисельних ГОФС загалом та фармацевтичних фахівців зокрема набуде нового змісту унаслідок ухвалення законопроекту «Про самоврядування медичних професій», яким визначається єдина організація СРФД – Фармацевтична палата [28].

Висновки. У роботі набуло подальшого розвитку питання становлення СРФД в Україні на основі реконструкції його історіогенезу, що уможливило узагальнення хронології розвитку ГОФС за три періоди: період знаходження українських земель у складі інших держав, період радянської доби та період незалежності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Результати запропонованого дослідження не вичерпують усіх аспектів СРФД на українських теренах. Не викликає сумнівів актуальність подальшого вивчення становлення СРФД, насамперед, на регіональному рівні у період знаходження українських земель у складі інших держав.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflicts of interest: authors have no conflict of interest to declare.

HISTORICAL GENESIS OF SELF-REGULATION OF THE PHARMACEUTICAL ACTIVITY ON THE TERRITORY OF UKRAINE

B. P. Hromovych, O. B. Pankevych

*Danylo Halytsky Lviv National Medical University
hromovych@gmail.com, pankevych.lviv@gmail.com*

The aim of the work. A generalized scientific vision of the development of self-regulatory pharmaceutical organizations (SRPhO) in the process of creating the Ukrainian history.

Materials and Methods. The objects of the study were public associations of the pharmaceutical direction (PAPhD), the subject of the study is the process of their occurrence. The information and factual basis of the study formed scientific papers on the issues of self-regulation of the pharmaceutical activity (SRPhA) on Ukrainian lands. The system and historical

approach, methods of studying literary-historical sources and analysis, explanation and interpretation of theoretical and empirical data are used in the work.

Results and Discussion. Three periods and chronology of SRPhA development are determined. It is shown that on the territory of Ukraine the self-regulation originated more than four centuries ago with the establishment of the Lviv guild of pharmacists in 1609. Herewith only for 1806–1885 years, during the period when Ukrainian lands were part of other states, twelve SRPhO were established: the Gremiums of Pharmacists in Lviv and Chernivtsi, the Pharmacy Society and the Youth Pharmaceutical Society in Lviv, the Society (Board) of Pharmacists of Bukovyna, the Kyiv Pharmaceutical Society, the Galician Pharmacy Society, the Tavriya Medical and Pharmaceutical Society, Auxiliary Society of Odesa Pharmacists, Kyiv Pharmaceutical Society of Mutual Aid, Kharkiv Pharmaceutical Society, Society of Pharmacy Owners of Odesa. It was found that this period is characterized on the one hand by an active territorial development of PAPHD, on the other hand it is insufficiently shown in the scientific literature, as there is no data on the development of SRPhA in many of today's regional centers of Ukraine. The result of the Soviet era period was the creation of the only all-Ukrainian professional organization – The Scientific Society of Pharmacists of Ukraine with branches in all regional centers. It is shown that despite an active development of the SRPhA during the period of Ukraine's independence (25 and 96 PAPHD were created at the international/national and regional/local statuses, respectively), there is no transition from the old to the new quality in the SRPhA.

Conclusions. The issue of formation of SRPhA in Ukraine on the basis of reconstruction of its historical genesis was further developed, which allowed generalizing the chronology of development of the PAPHD for three periods: the period when Ukrainian lands were part of other states, the period of the Soviet era and the period of independence.

Key words: self-regulation of pharmaceutical activity; public associations of pharmaceutical direction; historical genesis; Ukraine.

ИСТОРИОГЕНЕЗ САМОРЕГУЛИРОВАНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ

Б. П. Громовик, О. Б. Панькевич

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого
hromovyk@gmail.com, pankevych.lviv@gmail.com

Цель работы. Сформировать обобщенное научное видение развития саморегулируемых фармацевтических организаций (СРФО) в процессе творения украинской истории.

Материалы и методы. Объект исследования – общественные объединения фармацевтической направленности (ОФН), предметом исследования – процесс их возникновения. Информационную и фактологическую базу исследования составили научные труды, посвященные вопросам саморегулирования фармацевтической деятельности (СРФД) в Украине. В работе использованы системно-исторический подход, методы изучения литературно-исторических источников и анализа, толкования и интерпретации теоретических и эмпирических данных.

Результаты и обсуждение. Определены три периода и хронология развития СРФД. Показано, что на территории Украины саморегулирование зародилось более четырех веков назад с организацией в 1609 г. Львовского цеха аптекарей. При этом только за 1806–1885 гг. в период нахождения украинских земель в составе других государств было создано двенадцать СРФО: Гремимумы аптекарей во Львове и Черновцах, Аптекарское общество и Молодежное фармацевтическое общество во Львове, Общество (коллегия) аптекарей Буковины, Киевское фармацевтическое общество, Галицкое аптекарское общество, Таврическое медико-фармацевтическое общество, Вспомогательное общество одесских фармацевтов, Киевское фармацевтическое общество взаимной помощи, Харьковское фармацевтическое общество, Общество владельцев аптек города Одессы. Выяснено, что этот период характеризуется с одной стороны активным территориальным развитием ОФН, с другой – недостаточно показан в научной литературе, поскольку отсутствуют данные о развитии СРФД во многих современных областных центрах Украины. Результатом периода советского времени стало создание единой всеукраинской профессиональной организации – Научного общества фармацевтов Украины с отделениями во всех региональных центрах. Показано, что, несмотря на активное развитие СРФД в период независимости Украины (создано 25 и 96 ОФН соответственно международного/национального и регионального/местного статусов), не наблюдается переход от старого к новому качеству в СРФД.

Выводы. В работе получило дальнейшее развитие исследование вопросов становления СРФД в Украине на основе реконструкции его историогенеза, что позволило обобщить хронологию развития ГОФС за три периода: период нахождения украинских земель в составе других государств, период советской эпохи и период независимости.

Ключевые слова: саморегулирование фармацевтической деятельности; общественные объединения фармацевтического направления; историогенез; Украина.

Список бібліографічних посилань

1. Терещук Т. О. Історичні аспекти розвитку фармацевтичного законодавства і освіти, становлення суспільно-професійних організацій у західно-українських землях (XV ст. – 1-а половина XX ст.) : дис. ... канд. фармацев. наук : спец. 15.00.04 / Львівський державний медичний університет. Львів, 1996. – 190 с.
2. Бенюх Н. Історія фармації Галичини (XIII-XX ст.). Львів, 1999. 216 с.
3. Сятиня М. Л. Історія фармації : навч. посіб. Львів, 2002. 660 с.
4. Ковалинський В. В. Громадські організації фармацевтів / Київські мініатюри. Книга шоста. К. : Купола, 2007. С. 543–549.
5. Васильев К. К. К истории аптечного дела в Одессе. Досоветский период. *Вісник Сумського державного університету. Серія Медицина*. 2009. № 1. С. 5–14.
6. Громовик Б. П., Унгурян Л. М. Об'єднання підприємств і громадські організації як суб'єкти саморегулювання національного фармацевтичного ринку. *Український медичний альманах*. 2012. № 5 (15). С. 86 – 89.
7. Сліпчук В. Л. Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні (XX – початок XXI століття): монографія / за ред. д-ра пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України Я. В. Цехмістера. Київ : Едельвейс, 2017. 520 с.
8. Сушарина І. В. Науково-методичні засади удосконалення державного та суспільного регулювання у фармацевтичній галузі : автореф. дис. ... канд. фармацев. наук. Харків, 2018. 16 с.
9. Гучко О. І. Становлення і розвиток системи охорони здоров'я на Буковині (1775 – 1940 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2017. 245 с.
10. Калинин Т. Г., Різничок С. В., Роговик В. Й., Терещук Т. О. До 150-річчя заснування Галицького аптекарського товариства. Історія медичної науки, практики та освіти: збірка статей та тез наук.-практ. конф., 26-27 квітня 2018 р. м. Київ. Київ, 2018. С. 404–413.
11. Głowacki W. Dawne organizacje zawodowe aptekarzy polskich. *Farmacja Polska*. 1964. № 3–4. S. 77–79.
12. Сингалевич Н. И. К истории развития аптечного дела во Львове. *Аптечное дело*. 1959. № 5. С. 81–87.
13. Грига Н. П. Історія галицького аптекарського товариства та Греміум аптекарів Галичини. *Науково-технічний бюлетень*. 2015. Вип. 16, № 2. С. 436–438.
14. Історія медицини Буковини. URL: <https://www.medcv.gov.ua/main/istoriya-medysyny-bukovyny>.
15. Левченко І. Розвиток фармацевтичної освіти в Україні у другій половині XIX – початку XX ст. при підтримці медичних наукових товариств. Наукові записки з української історії: зб. наукових статей. Вип. 35. Переяслав-Хмельницький, 2014. С. 217–223.
16. Медичні наукові товариства. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=65494.
17. Календар знаменних і пам'ятних дат Харківщини на 2016 рік : рек. бібліогр. покажч. / Матеріал підготували: Л. О. Сашкова, Л. М. Конопля; редактори Л. І. Єпішева, О. М. Травіна // Департамент культури і туризму Харків. обл. держ. адмін. ; Харків. обл. універс. наук. б-ка. Харків, 2015. 53 с.
18. Хронологічні ретроспективні показники становлення та розвитку аптечної справи в Україні (1709-1917 рр.) / М. С. Пономаренко та ін. *Соціальна фармація в охороні здоров'я*. 2016. Т. 2, № 1. С. 51–56.
19. Kronológiák - A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája (1918–1944). URL: https://adatbank.sk/kronologia-kategoriak/a-karpataljai-magyarsag-tortenetikronologiaja-1918-1944/?site_section=chronology&searchtext=ruszinszkoi-gyogyszerezsek-szovetsege.
20. Научные общества фармацевтов в России. URL: <http://www.biofit.ru/aptechnoe-delo/nauchnye-obshchestva-farmatscevtov-v-rossii.html>.
21. Миншович И. А. Из опыта работы Украинского научно-фармацевтического общества. *Аптечное дело*. 1960. № 1. С. 79-80.
22. Реєстр громадських об'єднань. URL: <https://rgo.minjust.gov.ua>.
23. Асоціація фармацевтів Криму. URL : https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/32219330/.
24. Всеукраїнська фармацевтична палата (ВФП). URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8268/vseukrainska-farmaceutichna-palata-vfp>.
25. Закарпатська обласна асоціація «Нова фармація Закарпаття». URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/22074513/.
26. Фармацевтична асоціація Сумської області. URL: <https://opendatabot.ua/c/6711021>.
27. Стратегія розвитку фармацевтичного саморегулювання в Україні: науково-методичні рекомендації / укл. О. Б. Панькевич, Б. П. Громовик; рекомендовано ВР ЛНМУ імені Данила Галицького. Львів : Ліга-Прес, 2019. 24 с.
28. Проект Закону про самоврядування медичних професій в Україні. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69359.

References

1. Tereshhuk TO. [Historical aspects of the development of pharmaceutical legislation and education, the formation of socio-professional organizations in the western Ukrainian lands (XV century – 1st half of XX century)]. [Dissertation]. Danylo Halytsky Lviv National Medical University; 1996. Ukrainian.
2. Benyux N. History of pharmacy in Galicia (XIII-XX centuries). [Історія фармації Галичини (XIII-XX ст.)] Lviv; 1999. Ukrainian.
3. Syatinya ML. History of pharmacy: textbook. [Історія фармації : навч. посіб.] Lviv; 2002. Ukrainian.
4. Kovalynskiy VV. Public organizations of pharmacists/

- Kyiv miniatures. Book six. [Громадські організації фармацевтів/Київські мініатюри. Книга шоста] Kyiv: Kupola; 2007. Ukrainian.
- Vasylev KK. [To the history of pharmacy in Odesa. Pre-Soviet period]. Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriya Medytsyna. 2009;1: 5-14. Ukrainian.
 - Hromovyk BP, Unhurian LM. [Association of enterprises and public organizations as subjects of national self-regulation of the pharmaceutical market]. Ukr med almanakh. 2012;5: 86-9. Ukrainian.
 - Slipchuk VL. Professional training of specialists in the pharmaceutical industry in Ukraine (XX - early XXI century). [Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні (XX – початок XXI століття): монографія] Kyiv; 2017. Ukrainian.
 - Susharyna IV. [Scientific and methodological principles of improving state and social regulation in the pharmaceutical industry]. [Dissertation]. Kharkiv; 2018. Ukrainian.
 - Guchko OI. [Formation and development of the health care system in Bukovyna (1775-1940)]. [Dissertation]. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2017. Ukrainian.
 - Kalynyuk TG, Riznychok SV, Rogovyk VJ, Tereshhuk TO. [To the 150th anniversary of the founding of the Galician Pharmaceutical Society]. History of medical science, practice and education: a collection of articles and abstracts of the scientific-practical conference. Kyiv; 2018. Ukrainian.
 - Głowacki W. [Former professional organizations of Polish pharmacists]. Farmacja Polska. 1964; 3-4 : 77-9.
 - Syngalevych NY. [To the history of the development of pharmacy in Lviv]. Aptechnoe delo. 1959;5: 81-7. Russian.
 - Gryga NP, Gulenko MP. [History of the Galician Pharmaceutical Society and the Gremium of Galician Pharmacists]. Naukovo-tekhnichnyi biuleten. 2015;16;2: 436-8. Ukrainian.
 - [History of medicine of Bukovyna]. Available from: <https://www.medcv.gov.ua/main/istoriya-medytsynybukovyny>. Ukrainian
 - Levchenko I. [Development of pharmaceutical education in Ukraine in the second half of the XIX - early XX centuries. with the support of medical scientific societies]. Scientific notes on Ukrainian history: a collection of scientific articles. 2014;35: 217-23. Ukrainian.
 - [Medical scientific societies]. Encyclopedia of modern Ukraine. Available from: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=65494. Ukrainian.
 - Sashkova LO, Konoplya LM. [Calendar of significant and memorable dates of Kharkiv region for 2016]. Departament kultury i turyzmu Kharkiv obl derzh admin Kharkiv; 2015. Ukrainian.
 - Ponomarenko MS, Solovjov OS, Boryshhuk VO, Grygoruk YuM, Krasnyanska TM. [Chronological retrospective indicators of the formation and development of pharmacy in Ukraine (1709-1917)]. Sotsialna farmatsiia v okhoroni zdorovia. 2016;2;1: 51-6. Ukrainian.
 - [Chronologies – The historical chronology of the Hungarians of Transcarpathia (1918–1944)]. Available from: https://adatbank.sk/kronologia-kategoriak/akarpataljai-magyarsag-tortenet-kronologiaja-1918-1944/?site_section=chronology&searchtext=rus-zinszkoi-gyogyszereszek-szovetsege. Hungarian.
 - Scientific societies of pharmacists in Russia. [Научные общества фармацевтов в России] Available from: <http://www.biofit.ru/aptechnoe-delo/nauchnye-obshchestva-farmatscevtov-v-rossii.html>. Russian.
 - Mynshovych YA. [From the experience of the Ukrainian Scientific and Pharmaceutical Society]. Aptechnoe delo. 1960;1: 79-80. Russian.
 - Register of public associations. Available from: <https://rgo.minjust.gov.ua>. Ukrainian.
 - Association of Pharmacists of Crimea. Available from: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/32219330/. Ukrainian.
 - All-Ukrainian Pharmaceutical Chamber (WFTU). Available from: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8268/vseukrainska-farmaceutichna-palata-vfp>. Ukrainian.
 - Transcarpathian Regional Association “New Pharmacy of Transcarpathia”. Available from: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/22074513/. Ukrainian.
 - Pharmaceutical Association of Sumy region. Available from: <https://opendatabot.ua/c/6711021>. Ukrainian.
 - Pankevych OB, Hromovyk BP. Strategy for the development of the pharmaceutical self-regulatory institute in Ukraine: scientific and methodological recommendations. [Strategy of development of pharmaceutical self-regulation in Ukraine: scientific and methodical recommendations] League Press, Lviv; 2019. Ukrainian.
 - Draft Law on Self-Government of Medical Professions in Ukraine. Available from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69359. Ukrainian.

Відомості про авторів

Громовик Б. П. – д. фармац. наук, професор, завідувач кафедри організації та економіки фармації, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м. Львів, Україна. E-mail: hromovyk@gmail.com, ORCID 0000-0002-6459-6021.

Панькевич О. Б. – асп. кафедри організації та економіки фармації, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м. Львів, Україна. E-mail: pankevych.lviv@gmail.com, ORCID 0000-0002-1702-8689.

Information about the authors

Hromovyk B. P. – DSc (Pharmacy), Professor, Head of the Organization and Economics of Pharmacy Department, Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine. E-mail: hromovyk@gmail.com, ORCID 0000-0002-6459-6021.

Pankevych O. B. – PhD-student, the Organization and Economics of Pharmacy Department, Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine. E-mail: pankevych.lviv@gmail.com, ORCID 0000-0002-1702-8689.